

Posudek oponenta na bakalářskou práci

Tichá, Klára - Vliv multikulturního rodičovství na jazykový rozvoj dítěte s ohledem na historii, kulturu a vývoj jazyka. Praha, FF UK 2021, 54 s. + 13 s. příloha

Předložená bakalářská práce se zabývá dnes velmi populárními otázkami bilingvního jazykového vývoje u dětí z etnicky smíšených manželství, konkrétně u dětí, které vyrůstají v ČR, jeden nebo oba jejich rodiče ale pocházejí ze zemí bývalé Jugoslávie. Studentka si klade za hlavní (a velmi ambiciózní) cíl práce „výzkum vlivu vnějších podnětů na vývoj bilingvního dítěte s důrazem na otázku, jak výrazně může být tento proces ovlivněn mateřským jazykem rodičů, jejich národními kulturními zvyky a v neposlední řadě také historickým kontextem. Tato práce rovněž otevírá prostor otázce, jak proces přijímání primárního mateřského a sekundárního osvojeného jazyka v dětské mysli probíhá a jaká jsou jeho možná úskalí.“ (s. 5)

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, z nichž první se dále dělí na čtené kapitoly a podkapitoly. Studentka v úvodu vysvětluje základní pojmy z oblasti jazykovědy a bilingvismu. Dále velmi zběžně představuje přehled česko-chorvatských vztahů a dvou národnostních menšin, které v Česku a Chorvatsku žijí. V dalších kapitolách se věnuje vývoji řeči a osvojování jazyka u dětí, a osvojování jazyka cizího. Pojednává o problému identity u dvojjazyčných dětí a vlivu rodiny a školy na jejich vývoj. Teoretickou část uzavírá téma biculturismu jako skutečnosti, která bilingvismus často provází.

Druhá část práce představuje kvalitativní výzkum, který studentka provedla mezi devíti respondenty, dětmi emigrantů ze zemí bývalé Jugoslávie, které se narodily a vyrůstají v ČR. Snaží se najít odpověď na dvě výzkumné otázky: „Je opravdu vliv multikulturalismu tak zásadní pro ovlivnění jazyka u dítěte?“ a „Jaké další aspekty vývoje bilingvního dítěte a do jaké míry může ovlivnit multikulturalismus?“ (s. 38). Samotné rozhovory s respondenty tvoří přílohu práce.

Přestože studentka už v úvodu práce nejdříve definuje základní pojmy, některá vymezení pojmů ukazují, že se problematice nesnažila věnovat do hloubky. Např. u definice mateřského jazyka vychází z jediného přístupu (v tomto případě sociologického vnímání jazyka na základě původu mluvčího, čili mateřština je jazyk, kterým mluví matka dítěte nebo osoba, s kterou je dítě v pravidelné a trvalé komunikaci, neboli jazyk, který si dítě osvojí jako první), aniž by zmiňovala, že v lingvistice, sociolingvistice, psychologii, pedagogice a dalších vědách je mateřský jazyk definován na jiných základech (kompetence, komunikační funkce, identifikace aj.). Tato skutečnost se promítla i do formulace otázek v praktické části práce, kdy se už

samotnou formulací otázky studentka snaží respondentům výzkumu podsunout jedinou definici mateřského jazyka („Který jazyk jsi se naučil/a jako první, jinak řečeno, který pokládáš za svůj mateřský?“) a nereflektuje ani odlišné vnímání mateřského jazyka vyplývající z jejich odpovědí.

Problematické jsou též definice bilingvismu (multilingvismu), které studentka uvádí opakovaně (citované z různých zdrojů), aniž by si uvědomovala, že se rozcházejí, až odporují. Dle definic uvedených ve zvláštních kapitolách na s. 8 a 10 (bilingvismus: „jedná se o znalost dvou či více jazyků, které jedinec ovládá zhruba na úrovni mateřského jazyka“, s. 8; multilingvismus: „dva či více jazyků, které jedinec ovládá na perfektní úrovni“) vyplývá, že rozdíl mezi těmito dvěma pojmy není v množství jazyků, které jedinec ovládá, ale v úrovni znalosti (stranou ponecháváme vágnost pojmu „perfektní úroveň“). Studentka se pak k vymezení pojmu bilingvismus vrací ještě ve zvláštní kapitole (s. 27-28), kde připouští i neúplnou znalost jazyka ve všech jeho oblastech, až po tzv. pasivní bilingvismus, v němž jednomu z jazyků jedinec pouze rozumí, ale aktivně ho neužívá (s. 23). Nad rozpory v těchto definicích se ale nepozastavuje.

V dalších kapitolách teoretické části (i vzhledem k zvolenému vzorku respondentů výzkumu) se pak vnucuje otázka, jestli studentka dostatečně rozlišuje mezi osvojováním druhého mateřského a cizího jazyka, resp. mezi přirozeným osvojováním jazyka a jeho osvojováním ve formální výuce. Odráží se to např. v požadavku osvojování spisovné formy jazyka v jazykových menšinách, v nichž se ale jazyk předává přirozenou cestou, kterou si nikdy neosvojujeme spisovný jazyk, ale vždy jen jeho nespisovné formy (s. 24).

Všechny uvedené slabiny teoretické části práce vyplývají především ze způsobu, jakým studentka pracuje se základními zdroji: přestože užívá literaturu z různých vědních oblastí, nesnaží se konkrétní informaci dohledávat z různých zdrojů, ověřovat si je a srovnávat, ale každá z kapitol práce vychází převážně z jediného zdroje. Z této skutečnosti pak plyne občasné opakování informací nebo jejich částečná neutříděnost. Neověřování si informací odrážejí také některé nepřesnosti uvedené v práci (Čechy v RH a Chorvaty v ČR pojí společní předci, s. 12; chorvatská část oblasti Slavonie, s. 13; obec Daruvar, s. 13 a 17; Česká asociace (míněno Svaz Čechů), s. 14; paštekari (chorv. paštetari), s. 17; atd.).

Praktická část přináší metodologicky dobře popsany výzkum, sporná je však formulace některých otázek, na níž reagovali už někteří respondenti (kromě zmíněné implikace mateřského jazyka jako prvního osvojeného by např. v dalších otázkách bylo u dětí vhodnější mluvit o začátcích osvojování, ne ovládání jazyka, atd.). Nejasné je v některých případech také zpracování odpovědí respondentů, které autorka shrnula do tabulky – uvedené údaje se ne vždy

shodují s odpověďmi respondentů citovanými v příloze práce (viz např. odpovědi respondentů č. 1 a 2 na otázku „V kolika letech jsi začal/a ovládat druhý jazyk?“). Nepřesnost vytěžených údajů tak snižuje věrohodnost výsledků celého výzkumu.

Přese všechny připomínky k práci i samotnému výzkumu se studentce podařilo poukázat na vnímání vlastní dvojjazyčnosti u respondentů i na občasnou rozpolcenost ve stanovení mateřského jazyka, vyjádření vztahů k osvojeným jazykům, i ve vnímání vlastní identity a příslušnosti k určitému národu a jeho kultuře u lidí, kteří vyrůstají v etnicky smíšených rodinách nebo lokalitách – sice opakovaně popsané v jiných dvojjazyčných skupinách, ale dosud nezachycené u studentkou zvoleného vzorku respondentů. A upozornění na tuto skupinu je také patrně největším přínosem předložené práce.

Na základě všeho výše uvedeného považuji předloženou práci za vyhovující požadavkům kladeným na závěrečnou práci a doporučuji ji k veřejné obhajobě. Jako výslednou známku navrhuji dobře až velmi dobře, v závislosti na průběhu obhajoby.

Mgr. Helena Stranjik, Ph.D.

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze

V Praze, dne 19. srpna 2021